

דף עו

'ואותיות במסירה' — כתבו התוס' והרא"ש, שאין הכוונה כאן לקנין 'מסירה' שבכל מקום, שהרי אין חפצים נקנים במסירה (מלבד ספינה או בעלי חיים, שאחיותם באפסר או בחבל לבד — קונה), אלא צריך להגביה דוקא. או אם הוא שק מלא שטרות שאין דרכו בהגבהה — קונה במשיכה. (ועתוס' להלן פו. ד"ה אבל). ונקטו 'מסירה' לומר שלא די במשיכה לבדה, אלא צריך מסירה מיד ליד, (שבשטרות צריך קנין חזק יותר משאר חפצים), או כדי לומר ששטרות אינם נקנים אלא כאשר דעת אחרת מקנה, ואינו זוכה בחוב כשהגביה שטר מן ההפקר.

ויש אומרים, שלכך נקטו 'מסירה' — כי סתם הגבהה משמע הגבהה דבר המונח על הקרקע, ואולם השטרות מוצנעים הם ודרכם להימסר מיד ליד. ועוד, כיון שהראיה של השטר ותוקפו אינם מוגבהים או נמסרים בפועל, לפיכך כינו הגבהה זו 'מסירה', כי מסירת השטר היא כעין אחיזת ה'מוסירה' והאפסר של החוב. (עפ"י הר"ם ור"י הלוי — מובא בריטב"א).

והרמב"ן כתב, שהשטרות לפי שאין גופם ממון, ועיקר קנינם אינו אלא לראיה שבהם, הכל שוה אצלם, משיכה, הגבהה או מסירה, ואין עדיפות להגבהה על מסירה כבשאר מטלטלין. (וע' בקצות החשן — סו סק"ח — שדן לפי"ו שתועיל מסירה בשטרות אף בסמטא, כיון שלא תקנו בהם משיכה. ובאר עוד מדוע התוס' מאנו בשיטה זו).

שיטת הרמב"ם (מכירה ג.ג. כן פרש דבריו בב"י — קצח), דלא כהרא"ש, שלא רק ספינה נקנית במסירה, אלא גם שאר כלים כבדים. וכן היא שיטת רבותיו — הר"ף ור"י בן מגאש, וכ"כ הרשב"א הר"ן והריטב"א. ושיטת הרמ"ה שאף שאר כלים נקנים במסירה מיד ליד. וכן כתב בתורי"ד. (וכתב שכ"ה פשוט בסברה, והיא היא ההגבהה שבכל מקום).

(בטעמם של התוס' שרק בספינה ובבע"ח מועילה מסירה, פרש הטור, משום שמסירתם הרי היא כמשיכה, לפי שבנענוע כל שהוא, הולכת הספינה מכחו על פני המים, הלכך אפילו לא נעה כלל — קונה. ואמנם קיימא לן כשמואל שצריך למשוך את כולה, אך אם אוזח במצות המוכר בחבל, כיון שיכול למשכה, הרי זו כמו שתופשה ברשותו וכבר קנה בעצם האחיזה.

ונראה שזה שכתב רשב"ם 'טפח או חצי טפח' — לא בא לאפוקי פחות מזה, אלא כוונתו שלא די בנענוע בעלמא, שאין זו 'משיכה', אלא צריך להעתיקנה לגמרי ממקומה הקודם. — 'אמת ליעקב'. עוד בבאור דברי הרשב"ם, ע' באילת השחר' ולהלן ב'באורים וחדושים').

'וחכמים אומרים: בין כתב ולא מסר בין מסר ולא כתב, לא קנה, עד שיכתוב וימסור' — אף שמפשוט הלשון נראה לכאורה שהכתיבה קודמת למסירה, כתבו ראשונים (רמב"ן, רשב"א) שאין מקום ל'כתיבה' (כלומר, מסירת שטר קנין) אלא לאחר מסירה שקדמה לה, שכשם שזכה בגופו של הנייר, זוכה ע"י ה'כתיבה' בראיה שבו. אך לא להפך — לפי שנתנית שעבוד בלא גופו של שטר אינה כלום.

וזה שנקטו בכל מקום 'בכתיבה ובמסירה' — היינו בכתיבה, ובמסירה שקדמה לה, וכעין הלשון שבברכת אירוסין (כתובות ז) 'על ידי חופה וקדושין'.

וכן יש לשמוע מאריכות הלשון 'בין כתב ולא מסר בין מסר... עד שיכתוב וימסור', שאפילו כתב ומסר, פעמים שאינו קונה — אם עשה שלא כסדר, שכתב ולא מסר קודם לכן. (ריטב"א)

(ע"ב) 'והגבהה קונה בכל מקום' — לא רק כשמגביה בידו, שכל מה שביד האדם נחשב ברשותו, אפילו ברשות הרבים או ברשות המוכר, — אלא אפילו כשאינו בתוך ידו, כל שהוגבה מכחו, קונה בכל מקום, ואין לחלק בין הגבהה ביד להגבהה אחרת. (קצות החשן קצוב רעג, ד. וע' במובא להלן בדף פד:).

'עד שימשכנה מרשות הרבים לסימטא' — שיטת הרמב"ם (מכירה ד, ד) והרמב"ן (פ"ג דכתובות — הביאו במ"מ שם), שגם אם מוציא מרה"ר מקצת מן החפץ — קונה. והראב"ד (שם) חולק, שלפי מה דקיימא לן כשמואל שצריך משיכת כולה, צריך שיכניס כולה לסימטא. (אך בזה די, ואין צורך למשוך עוד כשהיא בסימטא. פוסקים).

(ולכאורה נראה לפי הטעם שכתב רשב"ם, שמשיכה מועילה בסימטא ולא ברה"ר, לפי שרק שם יש לו רשות להעמיד חפציו, והרי מקומו קנוי לו לצורך זה — לפי טעם זה נראה שצריך שיכניסנו כולו, כבקנין 'חצר'. שהרי אין לו רשות וקנין בהעמדת אותו מקצת שברה"ר. וכן נראה הדין בקנין ד' אמות שאמרו חכמים בסימטא ולא ברה"ר (ע' במ"מ י:), שאם מקצת מן החפץ ברה"ר — לא קנה, (עכ"פ לשיטה זו. אך אפשר שגם הרמב"ם מודה בקנין ד"א). והרמב"ם סבר שאין זה משום קנין המקום, אלא המשיכה היא פעולה סמלית של הכנסה לרשות, ודי במקצת מן החפץ. וע"ע בזה במובא להלן סוף דף פד).

'לצור על פי צלוחיתו' — דהוא שיעור המוציא נייר מחוק (שבת ע"ח:). (מהגר"א נבנצל שליט"א)

'אמר ליה אין, לצור ולצור' — אף שמסתמא יש להניח שדעתו להקנית החוב, מ"מ כיון שקיימת במציאות קנית שטרות לצור, הלכך כל שלא פרש 'כל שעבודיה' יש לנו לקיים בסתמא כמכירת השטר לצור. (חדושים ובאורים'. ולדעת הרבה ראשונים, המקח בטל משום 'מקח טעות').

באורים וחדושים

ספינה ואותיות וכל הסוגיא —

הנה קרקע נקנית (בדרך כלל) בשטר, שהוא אפסר הקרקע (לשון הגמרא בקדושין כו. ושם מיירי בשטר קנין. ואמנם יש לומר כמו כן בשטר-חוב שיש בו שעבוד קרקעות, וכדלהלן. וע"ע בענין זה בספר 'בית ישי' — צא), האוחז בה ע"י שמודיע בעלותה לימים רבים, (כענין הכתוב בירמיה ל"א 'ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים'), ואילו מטלטלין בהגבהה, שמראה דוקא את ניתוקם מן הקרקע ומרשות המוכר. ומשיכה ממין הגבהה, בדברים שאין דרכם להגביה. ובבהמה גסה שאף משיכתה קצת קשה (וגם משום ד'שורי — שדי' כמ"ש ר' יוסי ב'כל כתבי', ד"ב תבואות בכח שור'), הרי היא קצת דומה לקרקע, וי"א דמהני בה מסירה (ואולי אפילו רק מסירה), שענינה כמו חזקה בקרקע (דל"ש בזה שטר, דסו"ס אינם לזמן בלתי מוגבל וק"ל). וספינה שהיא כמין בית אלא דניידא במים (ובפרט למ"ש בב"מ ט: דמינה נייחא אלא דמיא מסגי תותה ומהאי טעמא לא חשיבא חצר מהלכת), יותר קרובה לקרקע ומהני בה מסירה למסקנא לכו"ע, (ברה"ר דלא מהני משיכה וקשה לגוררה לסימטא, ולר"ת אף בסימטא). ושטר הוא הקרוב ביותר לקרקע, שהרי הוא ממש האפסר של הקרקעות המשועבדות על פיו, ול"ש בו הגבהה, שענינה ניתוק מן הקרקע כנ"ל. (ובזה א"צ למה שנדחקו התוס' בסוד"ה ר' נתן דמיירי בשק מלא שטרות שאין דרך להגביה וק"ל. וכן קושיות הר"י בתוד"ה אי מיושבות). ובמשיכה

שהיא גרירה ע"ג קרקע היה ס"ד לומר שקונה לר' נתן, ולמסקנא לא קני, וצריך מסירה שהיא כענין חזקה, המתאימה גם בקרקע, ולר' נתן וחכמים גם זה לא מהני דסוף סוף אין כאן חזקה בגוף הקרקעות המשועבדות בו, וצריך גם שטר.

ונראה דבמקום דמהני מסירה, גם המשיכה (במקום שמועלת) יכולה להקרא 'מסירה' וכן להיפך. דשני הקנינים הולכים אל מקום אחד ומבצעים מסירה (או משיכה) הנאותה לחפץ. וק"ל. ולכן נקט ת"ק דברייתא משיכה, ואין רצונו לאפוקי מסירה, שהוא עצמו (למסקנא) רבי דנקט באידך ברייתא מסירה, ובעצם שניהם משמשים במקום לשון העברה (ולאפוקי כתיבה שהיא ענין אחר וק"ל). ומ"מ הסבירו בגמרא חילופי הלשון לפי חילוקי הרשויות וק"ל. (וזה מתאים יותר לגרסת הרשב"ם דל"ג בר' נתן ואותיות 'במסירה' ובשטר כהתוס', דל"ג זו נראה שיש כאן ניגוד בין משיכה ומסירה, ואינו כן, דגם המשיכה יכולה להתפרש מסירה כנ"ל או להתחלף במסירה ברה"ר. ועיקר הדיון כאן הוא על הצורך בכתיבה). (בדרך טובים)

(ע"ב) 'הכא במאי עסקינן דאמר ליה לך משוך וקני, מר סבר קפידא...' — שיטת רשב"ם

ור"י ועוד, שקנין משיכה עדיף ממסירה, ורק כאשר אין קונים במשיכה, כגון ברשות הרבים, ניתן לקנות במסירה. ולפי זה אפשר שלכך סוברים חכמים 'קפידא הוי' — שמקפיד על קנין מעולה. ואכן הסתפק ר"י במקרה הפוך, שאמר 'לך אחוז וקנה' — האם מועיל קנין משיכה. ואולם שיטת ר"ת שקנין מסירה מועיל אף במסמטא, והוא עדיף על משיכה, ואעפ"כ יש כאן 'קפידא'. (ושמא לשיטתו, יודה רבי שאם אמר 'אחוז וקני' שלא תועיל משיכה).

והיה מקום לומר שלא אמרו 'קפידא' אלא בכגון זה שהוא ברה"ר, שלא מועילה שם משיכה, והרי ברצונו לעכב את הקנין עד שייכנס לסימטא, אבל בקנין שאפשרי לעשותו כעת, מה אכפת לו כיצד יקנה. אך אין צריך לכל זה, שכיון שכוונתו היתה להקנות בדרך זו, אי אפשר להועיל קנין אחר. (וכעין זה להלן קנב. 'שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחור מיתה'. וע' חזו"א אה"ע קמו — לדף מב סק"ט). וצריך עיון ובדיקה בכל זה.

— **'הב"ע דא"ל לך משוך וקני** — תמוה מאד, מאי פסקת דכן א"ל עד שנתבטא 'לא קנה עד שימשכנה'. ולרשב"ם י"ל קצת, דכיון דמשיכה עיקר הקנין, ומסירה רק במקום ומשום דא"א במשיכה, לכן מן הסתם אומר לו משוך, דלאו כ"ע דינא גמירי שאפשר ברה"ר גם במסירה. (ורבנו גרשום מפרש שא"ל משוך משום שהוא קנין טוב יותר). אך לר"ת קשה (וגם לרשב"ם דוחק, דאדרבה זה מה שמלמד רבי שספינה נקנית במסירה וכן ראוי ונכון להודיע ולעשות, ולמה יבואו חכמים וידברו באופן המעלים את הקנין הקל).

ולפי הנראה לכאן, בזה גופא פליגי, דלרבי מסירה היא העיקר המתאים אליבא דאמת לספינה, ואף לשון משיכה לא יוצא מכלל מסירה אלא מראה מקום הוא לו. ולרבנן משיכה עיקר ומסירה מועילה בתור משיכה, ואך אם אמר בפירושו, ולכתחילה ראוי ללכת לעיקר הקנין. וצ"ע. (בדרך טובים)

דף עז

'אמר רב אשי: סברא נמי הוא, דאותיות מילי נינהו ומילי במילי לא מיקנין' — על דרך הרשב"ם נראה דהכי פירושו: אי סלקא דעתך מסירת השטר ליד קונה אינה כמסירת לזה למלוה בשעת ההלוואה — שההלוואה מוכיחה עליו ואין להפריד הנייר מן התוכן — אלא הוא ושעבודו תרתי מילי נינהו,